

Till Ålands landskapsregering (ÅLR 2026/1766)

Utlåtande gällande ändring i landskapslag om barnomsorg och grundskola

Landskapsregeringen begär om utlåtande gällande ändring i landskapslag om barnomsorg och grundskola. Funktionsrätt Åland r.f. (förbundet) representerar genom sina medlemsföreningar cirka 4 500 personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga på Åland. Yttrandegruppen, som består av representanter från förbundet och dess 12 medlemsföreningar, har tillsammans behandlat förslaget och lämnar följande utlåtande:

Förbundet tackar för att bli hörd angående förslaget om ändring av den subjektiva rätten till daghemsverksamhet. Förbundet vill dock starkt uttrycka en avvikande åsikt. Vi föreslår att förslaget ska förkastas i sin helhet. Förslaget strider mot grundläggande- och mänskliga rättigheter och därför kan det inte godkännas. Förslaget är också problematiskt från flera andra perspektiv. Varför förslaget ska förkastas:

1. Småbarn utgör en särskilt sårbar samhällsgrupp eftersom de varken kan tillvarata sina egna rättigheter eller delta i det politiska livet på samma villkor som vuxna.¹ Småbarn är helt beroende av vuxna för sin överlevnad och sitt välbefinnande. Detta ställer särskilt höga krav på lagstiftaren. Politiska åtgärder som riktar sig mot barn måste därför alltid noggrant övervägas utifrån barnets bästa, och åtgärder som riskerar att påverka gruppen negativt bör förkastas.
2. Vi vill påminna landskapsregeringen om att barnkonventionen (CRC), konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen) samt den Europeiska sociala stadgan samtliga är lag på Åland. Enligt dessa internationella lagar är en tillbakagång i redan uppnådda rättighetsnivåer förbjuden, om det inte finns starka och välmotiverade skäl

---

¹ Bantekas, Ilias & Oette, Lutz. 2020. *International Human Rights Law and Practice* (third edition). S. 544.

grundade i en ytterst svår ekonomisk situation och först efter att alla tillgängliga alternativ uttömts.²

Lagförslaget uppfyller inte dessa krav. Det innehåller varken en välgrundad ekonomisk analys eller en redogörelse för hur befintliga medel har förbrukats. Tvärtom visar erfarenheter från Finland att motsvarande reform inte ledde till faktiska inbesparingar och i stället riskerade att öka kommunernas kostnader. Vi reagerar särskilt starkt på att beredningen lyfter fram minskade måltidskostnader som ett möjligt inbesparingsmoment. Förslaget berör de barn som redan har det svårast ekonomiskt, och den varma och näringsrika måltiden på daghemmet kan för en del av dem vara dagens enda ordentliga mål mat.

Enligt ESK-kommitténs allmänna kommentar nr 19, punkt 42, om rätten till socialskydd måste eventuella försämringar föregås av en noggrann analys, vara nödvändiga och proportionerliga samt förutsätta att alla mindre ingripande alternativ övervägts.³ Landskapsregeringen måste dessutom säkerställa att förändringen inte leder till diskriminering eller drabbar redan utsatta grupper oproportionerligt hårt. Eventuella nedskärningar måste vara tidsbegränsade och förenliga med övriga mänskliga rättigheter, däribland rätten till hälsa och en skälig levnadsstandard. Europeiska kommittén för sociala rättigheter konstaterade i fallet CUCW mot Finland att den finska regeringen inte övertygande hade motiverat hur det ekonomiska sparintresset rättfärdigar att enbart vissa grupper i samhället missgynnas genom begränsad tillgång till daghemsverksamhet.⁴

Att godtyckligt eller enbart politiskt motiverat försämra en rättighetsnivå är inget vi kan acceptera. Om försämringar av redan uppnådda nivåer av rättigheter godtyckligt genomförs utan tillräcklig grund strider det mot rättsstatsprinciper så som likabehandling, icke-diskriminering, offentliga maktens skyldighet att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åt- njutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla.⁵ Eftersom förslaget är problematiskt både grundlagsmässigt och utifrån Ålands människorättsliga förpliktelser riskerar det att skada Ålands internationella anseende som en region som värnar

² Tuori, Kaarlo och Kotkas Tomas. 2023. *Sosiaalioikeus*. Helsingfors: Alma talent. s. 239.

³ Ibid. s. 240. Och: General comment no. 19, The right to social security (art. 9).

<https://digitallibrary.un.org/record/618890?v=pdf#files>

⁴ Se punkt 70 i fallet: Central Union for Child Welfare (CUCW) v. Finland.

[https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{sort%22:\[escpublicationdate%20descending%22\],%22escdidentifier%22:\[cc-139-2016-dmerits-en%22\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{sort%22:[escpublicationdate%20descending%22],%22escdidentifier%22:[cc-139-2016-dmerits-en%22]})

⁵ Se till exempel grundlagens paragrafer 1, 6 och 22.

https://www.finlex.fi/sv/lagstiftning/1999/731#chp_2_sec_19

om mänskliga rättigheter. I en tid då de mänskliga rättigheterna är under press globalt är det särskilt viktigt att Åland agerar i enlighet med sina åtaganden.⁶

3. Lagförslaget berör en fråga som redan har prövats i Finland. År 2016 begränsade den finska staten den subjektiva rätten till daghemsverksamhet till 20 timmar per vecka för barn till arbetslösa och föräldralediga. Efter kort tid drogs beslutet tillbaka, sedan det stått klart att reformen varken ledde till de förväntade inbesparingarna eller var juridiskt försvarbar.

Europeiska kommittén för sociala rättigheter fastslog i sitt beslut i fallet CUCW mot Finland att den finska lagstiftningen stred mot den Europeiska sociala stadgan.⁷ Kommittén konstaterade bland annat att begränsningen utgjorde diskriminering och att den stred mot familjens rätt till socialt och rättsligt skydd. Kommittén betonade att barn till personer som befinner sig utanför arbetsmarknaden och föräldralediga befinner sig i en jämförbar situation med andra barn men behandlades sämre enbart på grund av föräldrarnas socioekonomiska ställning — utan objektiv och rimlig motivering. Kommittén påpekade också att det är just dessa barn som ofta har störst nytta av daghemsverksamheten, och att en begränsning av deras tillgång förvärrar en redan utsatt situation ytterligare.

4. En implementering av lagen riskerar att allvarligt belasta rättssystemet på Åland. Ålands förvaltningsdomstol är redan i dag hårt belastad med en genomsnittlig handläggningstid på 25,8 månader.⁸ Vi befärar att beslut om vistelsetid på daghem kommer att generera ett betydande antal rättelseyrkanden och besvär som kommunerna saknar kapacitet att hantera inom skälig tid, och som ytterligare förlänger köerna till förvaltningsdomstolen.
5. Vi ifrågasätter också hur besluten om vistelsetid ska kunna fattas på ett rättssäkert sätt. Enligt förslaget ska besluten fattas av daghemsföreståndaren. Vi är oroliga för att beslut om att begränsa vistelsetiden på daghem fattas av personal med inadekvat kompetens i

⁶ Amnesty årsrapport för år 2025. *Amnestyn vuosiraportti: Ihmiskunta on hyökkäyksen kohteena – luisu kohti autoritaarista maailmanjärjestystä on pysäytettävä*. <https://www.amnesty.fi/luisu-kohti-autoritaarista-maailmanjarjestysta-on-pysaytettava/> och: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/8515/2025/en/>

⁷ European Committee of Social Rights. Complaint No. 139/2016. Central Union for Child Welfare (CUCW) v. Finland. <https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:%22escpublicationdate%20descending%22%22,%22escdcidentifier%22:%22cc-139-2016-dmerits-en%22%22}>

⁸ Se också: Ålands radio. 19.9. 2025. *Långa handläggningstider i ÅFD bromsar samhällsutveckling – "Djupt upprörande", säger Zetterman*. <https://alandsradio.ax/nyheter/langa-handlaggningstider-i-afd-bromsar-samhallsutveckling-djupt-upprorande-sager-zetterman> och: Ålands radio. 26.9.2023. *Stadsdirektör: Långa behandlingstider hämmar kommunernas utveckling*. <https://alandsradio.ax/nyheter/stadsdirektor-langa-behandlingstider-hammar-kommunernas-utveckling>

förhållande till den berörda målgruppen, såsom personer med funktionsnedsättning. Enligt Riksdagens justitieombudsman ska personer med funktionsnedsättning bedömas av en tjänsteperson med tillräcklig utbildning och erfarenhet.⁹ Funktionsnedsättning är dessutom inte alltid möjlig att styrka genom formella utredningar, diagnoser eller förmånsregister och långt ifrån alla med funktionsnedsättning och faktiska behov finns registrerade i sådana system. Vistelsetiden kan därför inte fastställas utifrån enbart sådana grunder, utan riskerar att leda till godtyckliga beslut där de mest sårbara hamnar i en ännu mer utsatt position. Likaväl riskerar lagförslaget att ställa barn-och barnfamiljer i olika kommuner i hamna i olika ställningar beroende på i vilken kommun de bor i. Detta eftersom kommunerna själva avgör hur reglerna tillämpas. Således kan barn och familjer i identiska situationer behandlas olika beroende på var de bor, vilket strider mot principen om likabehandling. Vidare riskerar insamling av data inför beslut om vistelsetid strida mot GDPR artikel 9. När föreståndaren tar beslut om vistelsetiden för barnet utifrån föräldrarnas eller vårdnadshavarnas livssituation, såsom hälsa, funktionsnedsättning och arbete, och bedömer barnets omfattning av rätten till dagvård utifrån detta samlar daghemmet möjligtvis på sig känsliga personuppgifter.¹⁰ Uppgifter om föräldrarnas hälsotillstånd kan vara förbjudna för daghemmen att samla in och hantera.

6. Lagförslaget riskerar också att strida mot diskrimineringslagen. Enligt 11 § i diskrimineringslagen ska olika behandling vid utövning av offentlig makt grunda sig på lag. Om den olika behandlingen inte grundar sig på lag kan den inte heller rättfärdigas enligt diskrimineringslagen.

Förslaget riskerar att diskriminera både direkt och indirekt. Ett exempel på indirekt diskriminering kopplat till förslaget är att föräldrar med funktionsnedsättning, bristande kunskaper i svenska eller kommunikativa svårigheter har svårare att navigera ansökningsprocessen och bevisa rätten till utökad vistelsetid. Detta trots att deras barn ofta har störst nytta av daghemsverksamheten för språkutveckling och integration. Direkt diskriminering kan uppstå när barn med funktionsnedsättning eller stödbehov inte får en korrekt och individuell behovsprövning. Det finns en påtaglig risk att bedömningen i

⁹ EOAK/877/2020. <https://oikeusasiamies.fi/documents/235872516/250541620/877-2020+Tapaturmassa+vammautuneen+lapsen+palvelujen+suunnittelu+ja+j%C3%A4rjest%C3%A4minen+-+Planering+och+ordnande+av+service+f%C3%B6r+barn+som+skadats+vid+olycksfall.pdf/eff4f856-8c73-03ae-4562-3855a4fa4752?t=1615464000108>

¹⁰ Se GDPR artikel 9. Dataskyddsförordningen (GDPR) är direkt tillämplig lag på Åland. Notera att insamling av känsliga personuppgifter också är problematiskt ur annan lagstiftning, såsom grundlagen.

praktiken fokuserar på diagnoser snarare än faktiska behov. Detta strider mot den funktionshindermodell som UNCRPD förespråkar, att behovet ska ges företräde framför diagnos.

Sammantaget riskerar lagen att motverka sitt eget syfte och leda till ojämlik behandling av just de grupper som har störst behov av daghemsverksamheten. Vi vill ha en tydlig förklaring från landskapsregeringen om hur undantaget för personer med funktionsnedsättning ska tillämpas i praktiken, och hur detta kan göras utan att diskriminera eller kränka grundläggande fri- och rättigheter.

7. Den kumulativa effekten av försämringar i socialskyddet som berör de svagaste i samhället leder redan nu till att fattigdomen och marginaliseringen ökar i Finland på Åland.¹¹ På Åland riskerar lagförslaget att göra det ännu svårare ekonomiskt för utsatta barn och barnfamiljer, då föräldrarnas möjlighet att ta emot till snuttjobb i praktiken begränsas. Samtidigt strider lagförslaget emot en konstruktiv familjepolitik, som ska uppmuntra ålänningar att skaffa fler barn.
8. Lagförslaget strider mot Ålands utvecklings- och hållbarhetsagenda, vars vision är att "alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar". Förslaget motverkar flera av agendans centrala mål, såsom delmål 1.1 och 1.2 om jämlik tillgång till hälsa och kvalitativ utbildning för alla, delmål 2.1 om att diskriminering inte ska förekomma, delmål 2.3 om att ekonomiska klyftor ska minska, samt delmål 2.5 och 2.6 om ett barnvänligt och jämställt Åland. Eftersom förslaget i praktiken ger barn sämre tillgång till pedagogisk verksamhet beroende på föräldrarnas sysselsättning och socioekonomiska situation — och oproportionerligt drabbar utsatta barn och kvinnor, specifikt — är det svårt att förena med den grundläggande tanken om ett samhälle där alla, oavsett bakgrund, har lika möjligheter att blomstra.

Andra kommentarer om lagförslaget:

Vi ser att lagförslaget blandar ihop olika termer som berör personer med funktionsnedsättning. Korrekt term i lagtexten ska vara personer med funktionsnedsättning,

---

¹¹ Yle. Ministry warns government's social security cuts will increase poverty, widen wealth inequality. https://yle.fi/a/74-20184756?utm_source=copilot.com;

såsom den används och förstås i den svenskspråkiga översättningen av UNCRPD.¹²

Begreppet **handikapp** är föråldrat och nedsättande och ska därför inte användas över huvud taget. **Funktionsnedsättning** betyder en nedsättning i fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga hos en person, medan **funktionshinder** syftar på de hinder som uppstår när samhället inte är anpassat till människors olika behov – till exempel trappor för den som använder rullstol, otextade filmer för den som hör dåligt eller svårbegriplig information för den som har kognitiva svårigheter. **Funktionsvariation** används ibland som ett mer allmänt uttryck för att människor fungerar olika, men eftersom det inte beskriver en specifik nedsättning och kan förminska behovet av stöd rekommenderas det främst när man vill tala om variationer i befolkningen i stort, inte om enskilda personer.¹³

Om lagförslaget trots dessa invändningar godkänns, anser vi att en grundläggande rättvisprincipen måste iakttas: en begränsning av den subjektiva rätten till barnomsorg ska i så fall gälla samtliga barn på Åland lika, och inte riktas mot en redan sårbar grupp med begränsade resurser.

Vi anser att lagförslaget försöker åtgärda utmaningar med personaldimensioneringen i fel ände. I stället för att begränsa en utpekad grupps barns rättigheter till barnomsorg anser vi att personalen i daghemmen ska ökas så att en inkluderande och konventionsenlig barnomsorg kan möjliggöras.¹⁴

Funktionsrätt Åland tackar för möjligheten att lämna synpunkter på ändring i landskapslag om barnomsorg och grundskola.

Mariehamn, 27 april 2026

Jan Salmén

Karl Wahlman

---

¹² Människorättscentret. *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. <https://www.manniskorattscentret.fi/rattigheter-for-personer-med-fun/fn-s-konvention-om-rattigheter-f/>

¹³ FDUV. Frågor och svar om begrepp.

<https://www.fduv.fi/sv/information/intellektuellfunktionsnedsattning/begrepp/>

¹⁴ Committee on the Rights of Persons with Disabilities. *General comment No. 4 (2016)*

Article 24: Right to inclusive education. <https://www.refworld.org/legal/general/crpd/2016/112080>

Ordförande

Verksamhetsledare

Funktionsrätt Åland rf

Skarpansvägen 30, 22100 Mariehamn

+358 (0)18 22 360, info@handicampen.ax

www.handicampen.ax

